

Cyfarfod:	Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
Dyddiad:	21 Hydref 2021
Teitl:	YR ECONOMI A CHEFNOGAETH I FUSNESAU
Awdur:	Dylan Griffiths Rheolwr Datblygu Economaidd, Adran Economi a Chymuned
Aelod Cabinet:	Gareth Thomas Aelod Cabinet Economi a Chymuned
Pwrpas:	Adroddiad ar gais y Pwyllgor Craffu yn amlinellu pa gefnogaeth mae'r Cyngor yn ei roi i fusnesau yn arbennig yn sgil y Deyrnas Unedig yn gadael yr Undeb Ewropeaidd a'r pandemig COVID-19.

1. Cefndir.

- 1.1. Mae busnesau lleol yn rhan annatod a chreiddiol o'n cymunedau. Maent yn allweddol o ran cynnig bywoliaeth i bobl Gwynedd a chynnal bwrlwm a naws am le ein trefi a'n pentrefi.
- 1.2. Yng Ngwynedd mae:
 - 16,010 o fentrau (yn cynnwys yr hunangyflogedig), y nifer mwyaf yng Ngogledd Cymru¹
 - 590 o fentrau gweithredol i bob 10,000 o drigolion (cyfartaledd Cymru: 539)²
 - 43,800 (68%) o'r gweithlu wedi eu cyflogi gan fusnesau³
- 1.3. O ganlyniad i ardrawiad pandemig y coronafeirws a effeithiau gadael yr Undeb Ewropeaidd y deunaw mis diwethaf oedd y cyfnod mwyaf heriol mae busnesau lleol wedi' hwynebu ers dros ddeugain mlynedd.
- 1.4. Addasodd yr Adran Economi a Chymuned, ac Adrannau ledled y Cyngor, eu blaenoriaethau a'u dull gwaith i ddarparu cymorth i fusnesau'r sir. Mae'r angen i gefnogi ein busnesau yn parhau ac mae'r Cyngor yn edrych i sicrhau fod ei ymdrech briodol i'r dasg.

¹ 'Mentrau yn ôl band maint, ardal a blwyddyn' yn 2019 ([ffynhonnell: gwefan StatsCymru](#))

² 'Mentrau Busnes Gweithredol fesul 10,000 o'r boblogaeth yn ôl ardal a blwyddyn' yn 2019 ([ffynhonnell: gwefan StatsCymru](#))

³ 'Cyflogaeth yn y gweithle yn ôl ardaloedd lleol yng Nghymru a diwydiant eang' yn 2019 ([ffynhonnell: gwefan StatsCymru](#))

2. Adnoddau a blaenoriaethau'r Cyngor cyn y pandemig COVID-19 i gefnogi busnesau.

- 2.1. Mae Cyngor Gwynedd yn cyllido dwy swydd i gefnogi busnesau yn uniongyrchol drwy dderbyn ymholiadau, ymgysylltu, darparu cefnogaeth a gweinyddu pecynnau ariannol.
- 2.2. Mae'r swyddi wedi eu lleoli o fewn Gwasanaeth Datblygu Economaidd yr Adran Economi a Chymuned. Yn Mawrth 2020, roedd 18 o swyddogion o fewn y Gwasanaeth gyda 15 o'r swyddi wedi eu hariannu drwy grant o wahanol ffynonellau (12 ohonynt yn ymwneud â'r maes sgiliau / cefnogi unigolion i waith).
- 2.3. Mae gweithgaredd y Gwasanaeth Datblygu'r Economi yn rhan o ymdrech ehangach yr Adran i gefnogi'r economi leol; gyda'r Gwasanaeth Twristiaeth, Marchnata a Digwyddiadau a'r Gwasanaeth Adfywio Strategol hefyd yn cyfrannu'n sylweddol i'r ymdrech.
- 2.4. Y tu hwnt i ddarparu gwasanaeth craidd, blaenoriaethau'r Adran (fel a nodir yng [Nghynllun y Cyngor -Adolygiad 2020/21](#)) oedd:
 - *Gweledigaeth Twf Gogledd Cymru*
 - *Creu Swyddi Gwerth Uchel*
 - *Arloesi Gwynedd Wledig*
 - *Hybu Canol Trefi*
 - *Rhoi Treftadaeth Llechi Gwynedd ar Waith*
 - *Elwa o Dwristiaeth*
 - *Busnesau'n Cael Cymorth i Ffynnu*
 - *Mwy o Drigolion Gwynedd i Chwarae Rhan Lawn yn y Byd Gwaith*
- 2.5. Prif rinweddau'r maes gwaith cefnogi busnesau yn y cyfnod cyn y pandemig oedd:
 - Edwino adnoddau a buddsoddiad awdurdodau lleol yn y maes.
 - Lleihad yn y cymorth ariannol ar gael i fusnesau, yn arbennig busnesau bach drwy law awdurdodau lleol.
 - Darparu gweithgaredd cefnogi busnes unffurf ledled Cymru.
 - Pwyslais cynyddol ar gydweithio a chydlynu rhanbarthol gyda rhagdybiaeth mai dyma fyddai'r haen isaf o ddarpariaeth yn y dyfodol.

3. Gweithgaredd i gefnogi busnesau yn ystod cyfnodau clo'r pandemig.

- 3.1. Gyda dyfodiad y pandemig cronafeirws a cychwyn y clo gyntaf, roedd yn amlwg y byddai busnesau lleol yn hwynebu heriau na welwyd eu tebyg ers degawdau.
- 3.2. Roedd y Cyngor yn effro i'r peryglon yn unionsyth gan ddynodi cefnogi busnesau yn faes blaenoriaeth 1 yn ei ymateb argyfwng. Gyda hyn gwelwyd ymdrech ac adnoddau o fewn yr Adran Economi a Chymuned ac Adrannau eraill – gan gynnwys yr Adran Cyllid a'r Adran Amgylchedd yn fwyaf arbennig – yn cael eu hailgyfeirio i'r perwyl.
- 3.3. O fewn yr Adran Economi a Chymuned yn unig, erbyn Rhagfyr 2020, roedd ymdrech gyfystyr â 12.5 swyddog wedi ei gyfeirio at y maes cefnogi busnesau (yn gyfuniad o amser gan 16 o swyddogion yn ogystal â'r fîm cefnogi busnes oedd yn ei le yn flaenorol).
- 3.4. Yn fras, roedd yr ymdrech yn canolbwyntio ar dair blaenoriaeth. Dyma amlinelliad o'r prif weithgaredd o fewn y meysydd:

Sicrhau mynediad busnesau i gyngor a gwybodaeth briodol

- 3.5. Sefydlwyd fîm dros dro o fewn yr Adran Economi a Chymuned i ymateb i ymholiadau ffôn ac e-bost gan fusnesau. Ar ei anterth, diwedd Ebrill 2020, ymatebwyd i 426 o gysylltiadau unigol o fewn wythnos. Yn y cyfnod 01 Ebrill i 30 Mehefin 2020 delwyd â 3,800 o gysylltiadau gan fusnesau.
- 3.6. Adolygwyd ac addaswyd cynnwys gwefan y Cyngor (www.gwynedd.llyw.cymru/BusnesCOVID19) gan greu a chynnal tudalen benodol i fusnesau yn cynnwys yr holl wybodaeth a chyngor ar sut i ymateb i'r pandemig. Yn ystod wythnosau gyntaf y cyfnod clo roedd dros 19,000 o ymweliadau i'r dudalen.
- 3.7. Ailgyfeiriwyd adnoddau ac ymdrech y Gwasanaeth Twristiaeth, Marchnata a Digwyddiadau i gynyddu gallu'r Cyngor i gyfathrebu gyda busnesau. Yn ogystal â helpu i gynnal arlwy'r wefan a chynyddu swp ac ansawdd presenoldeb y Cyngor i fusnesau ar y cyfryngau cymdeithasol, sefydlwyd trefn o'r newydd ar gyfer ryddhau bwletinâu rheolaidd i fusnesau'r sir sydd yn amlygu cyfleoedd ariannu, canllawiau a rheoliadau ac arlwy cefnogi busnes y Cyngor a'n partneriaid. Mae'r bwletinâu bellach yn cael eu derbyn gan dros 4,400 o fusnesau ac y mae dros 200 o fwletinâu wedi eu rhyddhau ers sefydlu'r drefn.

Darparu cymorth ariannol i alluogi busnesau i barhau a goresgyn

- 3.8. Darparu cyllid argyfwng ar ran Llywodraeth Cymru i helpu busnesau barhau a goresgyn effeithiau'r pandemig oedd y prif ofyn newydd ar y Cyngor.

- 3.9. Roedd cyflawni'r gofyn yn destun ymdrech sylweddol gan yr Adran Cyllid ynghyd â'r Adran Economi a Chymuned gyda'r angen i sefydlu systemau a strwythurau o'r newydd ar dros gyfnod byr sawl gwaith yn ystod y cyfnod i gwrdd â'r angen. Roedd y cymorth a ddarparwyd yn cynnwys:
- Cymorthdaliadau i fusnesau'n atebol am drethi busnes
 - Cymorthdaliadau i fusnesau nad ydynt yn atebol am drethi busnes
 - Cymorthdaliadau i fusnesau newydd
 - Cymorthdaliadau i weithwyr llawrydd yn y diwydiannau creadigol
- 3.10. Mae dros 22,000 o daliadau wedi eu gwneud yn uniongyrchol i fusnesau Gwynedd drwy law'r uchod gyda chyfanswm gwerth o £112.1 miliwn.
- 3.11. Er cymhariaeth, yn 2019/20 darparodd yr Adran Economi a Chymuned cefnogaeth i 250 o fusnesau; yn 2020/21 cefnogwyd 1,550 – cynnydd o 620%.
- 3.12. Y tu hwnt i'r uchod, fe ddarparwyd cefnogaeth bellach i fusnesau drwy law'r Cyngor ar ffurf:
- rhyddhad trethi busnes drwy law'r Adran Cyllid (cyfwerth ac oddeutu £38.9M);
 - cymorth penodol i'r sector gofal plant drwy law'r Adran Plant;
 - dosbarthu £82,000 o grantiau i fusnesau lletygarwch yn bennaf i'w galluogi i addasu eu safleoedd er mwyn ail-agor
 - seibiant yn hawlio rhent gan fusnesau sy'n meddu unedau gwaith y Cyngor drwy law'r Adran Tai ac Eiddo; a,
 - ymgyrch i annog a hyrwyddo pobl Gwynedd i gefnogi eu busnesau lleol.

[Cydwethio a chydlynu ymdrechion er budd busnesau Gwynedd](#)

- 3.13. Yn olaf, bu cryn ymdrech i gydweithio a chydlynu'r ymdrechion i gefnogi busnesau yn sirol ac yn rhanbarthol.
- 3.14. Yn fuan wedi cychwyn y pandemig sefydlwyd strwythur o fewn y Cyngor i hwyluso'r dasg. Sefydlwyd tasglu rhyngadrannol yn cynnwys cynrychiolaeth o'r Adrannau Economi a Chymuned, Cyllid, Amgylchedd, Tai ac Eiddo a Cefnogaeth Corfforaethol. Dynodwyd y Pennaeth Economi a Chymuned yn Uwch Swyddog Cyfrifol ar gyfer y maes a sefydlwyd rhaglen waith clir ynghyd ac asesiad risg i adnabod yr anghenion a chofnodi ein hymateb.
- 3.15. Roed y tasglu cefnogi busnesau yn ei dro yn adrodd i'r Bwrdd Adfywio oedd yn cydlynu'r ymdrech ehangach gan sicrhau fod y gefnogaeth i fusnesau yn gweddu gydag ymdrechion eraill y Cyngor, gan gynnwys,

cefnogi canol trefi i addasu ac, yn ddiweddarach, rheoli'r pwysau yn deillio o'r nifer ymwelwyr. Mae'r Bwrdd Adfywio yn cynnwys Penaethiaid Adrannau perthnasol a'r Prif Weithredwr ynghyd â nifer o Aelodau'r Cabinet gan gynnwys Yr Arweinydd.

- 3.16. Drwy gydol cyfnod cychwynnol y pandemig roedd y Cyngor hefyd yn cynnal cyfarfodydd rheolaidd gyda chynrychiolwyr y gymuned fusnes gan gynnwys; Rhwydwaith Busnes Gwynedd, y Ffederasiwn Busnesau Bychain, Cymdeithasau Twristiaeth Gogledd a Chanolbarth Cymru a'r Undebau amaeth. Roedd y cyfarfodydd yn ddull o dderbyn gwybodaeth ynglŷn ag anghenion a phryderon ein busnesau ynghyd â rhaeadru gwybodaeth ynglŷn â gweithgaredd y Cyngor.
- 3.17. Yn rhanbarthol, ar gyfer cyfnod cychwynnol yr ymateb economaidd i'r pandemig o dan adain Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru sefydlwyd cyfundrefn o gyfarfodydd wythnosol i ddod a phrif swyddogion ynghyd i rannu gwybodaeth a chydlynu ymdrechion.

4. Gweithgaredd i gefnogi busnesau addasu yn dilyn ymadawiad y DU o'r Undeb Ewropeaidd.

- 4.1. Gyda'r DU wedi gadael yr Undeb Ewropeaidd yn swyddogol ar 31 Ionawr 2020, roedd gweithgaredd i geisio paratoi busnesau Gwynedd ar gyfer yr effeithiau gadael ar waith gan y Cyngor cyn dyfodiad pandemig y coronafeirws.
- 4.2. Fodd bynnag, o ganlyniad i'r ansicrwydd ynglŷn â gwir oblygiadau'r newid drwy gydol y cyfnod potio hyd at Ragfyr 2020 - ynghyd â dyfodiad argyfwng y pandemig - amharwyd ein hymdrechion yn sylweddol.
- 4.3. Er hyn, mae ymdrech barhaus wedi ei gynnal gan y Cyngor i raeardru gwybodaeth a hyrwyddo unrhyw gymorth sydd ar gael i fusnesau lleol. Cyflawnwyd hyn drwy:
 - Sefydlu tudalen benodol ar wefan y Cyngor (www.gwynedd.llyw.cymru/Brexit) i hwyluso mynediad busnesau lleol i wybodaeth berthnasol.
 - Cyfeirio busnesau i wybodaeth, canllawiau a chymorth drwy law ein bwletinâu rheolaidd a'r cyfryngau cymdeithasol.
 - Sefydlu Siop Gwynedd Caernarfon yn ganolfan gofrestrdig ar weithwyr o'r Undeb Ewropeaidd gyflwyno dogfennau i gefnogi eu ceisiadau i barhau i fyw yn y DU
 - Dylanwadau a hyrwyddo buddiannau busnesau Gwynedd wrth i gyfundrefnau newydd gael eu datblygu o fewn meysydd megis cymorthdaliadau i amaethwyr ac arian i'r dyfodol i gefnogi datblygu'r economi.

5. Blaenoriaethau'r Cyngor i gefnogi busnesau i adfer a datblygu.

- 5.1. Mae'n parhau'n gyfnod hynod ansicr i fusnesau a'r economi. Mae'r ymdrechion hyd yma i gefnogi ein busnesau wedi bod yn sylweddol, ond nid yw tystiolaeth ystadegol ynglŷn â pherfformiad yr economi leol yn 2020 a 2021ar gael hyd yma i alluogi dadansoddiad cymharol o berfformiad Gwynedd.
- 5.2. Roedd cyfnod prysur yr haf wedi bod yn gymorth i ystod eang o fusnesau'r sir yn arbennig yn y sectorau manwerthu, lletygarwch a thwristiaeth ond mae ansicrwydd a fydd yn ddigonol i gynnal mentrau drwy gydol y gaeaf ac mae'r haf hefyd wedi amlygu sawl her.
- 5.3. Y prif heriau a adroddir gan fusnesau yw:
 - Diffyg argaeledd gweithwyr
 - Heriau yn sicrhau cyflenwad nwyddau
 - Cynnydd yng nghostau cyflenwadau a gorbenion
 - Llif arian dros gyfnod y gaeaf
 - Mynediad i gyllid i ddatblygu ac ehangu
- 5.4. Mae'r cyfnod wedi cynyddu ymwybyddiaeth o bwysigrwydd gweithredu'n lleol i gefnogi busnesau gan ysgogi gwerthfawrogiad o'r angen i gynnal a datblygu gallu awdurdodau lleol i weithredu yn y maes.
- 5.5. Mewn ymateb mae'r Adran Economi a Chymuned yn edrych i ail-flaenoriaethu a sefydlogi'r ddarpariaeth cefnogi busnes y Cyngor drwy:
 - Prif-ffrydio ein hymdrechion i rannu gwybodaeth a chyfathrebu gyda busnesau ynghyd a chynyddu ein capasiti i ymgysylltu yn gyson gyda'r gymuned fusnes. I'r perwyl mae cais wedi ei gyflwyno drwy'r gyfundrefn bidiau corfforaethol i gynnal un swydd ac i greu swydd ychwanegol i gynyddu ein capasiti.
 - Addasu ein hymdrechion o fewn y cynlluniau strategol Swyddi Gwerth Uwch ac Arloesi Gwynedd Wledig i sicrhau fod cefnogaeth i gynnal busnesau presennol ochr yn ochr â chefnogi busnesau i sefydlu a thyfu. Eto, mae cais wedi ei gyflwyno i gynnal dwy swydd i sicrhau ein gallu i gyflawni o fewn y meysydd hyn.
 - Adeiladu ar yr arfer da o gydweithio ar draws Adrannau'r Cyngor i gefnogi busnesau.
 - Gydweithio gyda Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol eraill i sicrhau adnoddau pellach i gefnogi busnesau i addasu a datblygu.
 - Parhau i weithio gyda siroedd y Gogledd i wireddu cynlluniau Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru ac i ddarparu cefnogaeth busnes ar y cyd sy'n ychwanegu gwerth i'r ddarpariaeth leol